

CONTENTS - ANALYSIS OF GEOGRAPHY AND ECONOMICS TEXTBOOKS FOR V GRADE BY CRITERIA - CLEARLY IDENTIFICATION THE NEW CONCEPTS

Abstract: The article presents content - analysis of the textbooks in geography and economics for 5th grade according to one normatively determined criteria - clear identification of the new concepts. The article is sequel of a situation - comparative analysis of the textbooks on geography and economics in the 5th grade.

Author information:

Tamara Draganova
Senior assistant, PhD
University of Veliko Tarnovo – St. Cyril and Methodius
✉ tamara_draganova@mail.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

content-analysis, geography textbooks,
geography and economy, normatively
criteria, new concepts

„Формирането на географските понятия е продължителен и сложен процес... Въпросът за формиране на понятията при обучението по география е тясно свързан с поставените проблеми и е един от основните въпроси в методиката.“

Росица Гайтанджиева

Статията е продължение на ситуационно - сравнителен анализ на учебниците по география и икономика в V клас по нормативно детерминирани критерии. [1] Представеният контент – анализ е реализиран само по един критерий – **ясно открояване на новите понятия в учебниците**. Контент - анализът обхваща общо шестте одобрени учебниците за V клас от утвърдения списък с учебници за системата на училищното образование през 2017 г.

В държавния образователен стандарт (ДОС) за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала се съдържат конкретни изисквания към учебника по учебните предмети от общообразователната подготовка. Съдържанието на учебника по даден учебен предмет *„трябва да отговаря напълно на съответната учебна програма по отношение на учебното съдържание (теми, компетентности като очаквани резултати от обучението по съответните теми, нови понятия)“*. [2] Изискванията към новите понятия в учебника са много и в различна степен предивяват към авторските колективи регулативни рамки и условия:

☞ текстът и извънтекстовите компоненти в учебника трябва да осигуряват:
последователност и приемственост в учебното съдържание чрез подходящо

актуализиране на вече придобити знания и умения и чрез ясно подчертани връзки между сродни теми и **понятия**;

▣ текстът и извънтекстовите компоненти в учебника трябва да осигуряват: системност и яснота при въвеждането на **понятията**, теориите или елементи от тях в съответния учебен предмет, като новите трябва да са изградени на основата на познатото;

▣ пояснителните текстове трябва да обясняват **новите понятия** от учебната програма според възрастовите особености;

▣ при структурирането на учебника трябва да се открояват ясно темите за нови знания и **новите понятия**. [2]

Контент – анализът е локализиран само по критерий – **ясно открояване на новите понятия в учебниците по география и икономика за V клас**:

↗ Антон Попов, Елисавета Константинова, Калинка Милкова, Даниела Ангелова - Ганчева, Жанина Здравкова. География и икономика пети клас. С., ИК „Анубис” ООД, 2017 – Вариант № 1; [3]

↗ Марин Русев, Ваня Сулеменко, Станислав Полименов, Мариан Делчев, Цветелина Ценова. География и икономика 5 клас. С., „Архимед 2” ЕООД, 2017 - Вариант № 2; [4]

↗ Румен Пенин, Валентина Стоянова, Тони Трайков, Димитър Желев. География и икономика за 5. клас. С., „Булвест 2000” ООД, 2017 - Вариант № 3; [5]

↗ Милка Мандова - Русинчовска, Цветана Заркова, Мариан Върбанов. География и икономика 5. клас. С., СД „Педагог 6”, 2017 - Вариант № 4; [6]

↗ Люсила Цанков, Нено Димов, Емилия Лазарова, Георги Коцев, Георги Бърдаров, Нели Гетова. География и икономика 5. клас. С., „Просвета Плюс” ЕООД, 2017 - Вариант № 5; [7]

↗ Стела Дерменджиева, Петър Стоянов, Петя Събева, Надежда Николова, Цветелина Пейкова. География и икономика 5. клас. С., „Просвета - София” АД, 2017 - Вариант № 6. [8]

При структурирането на учебника по география и икономика един от критериите в държавния образователен стандарт е за **ясно открояване на новите понятия**.

При **вариант 1** (Попов, А. и др.) основно в рубрика и в основния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, които са ясно открити и са в съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма в абсолютни стойности – 65 бр. Новите понятия в рубриката са открити с курсив и в получер стил на форматиране (табл. 1, табл. 7).

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 1

Таблица 1

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА- НИЦА	НОВИ ПОНЯТИЯ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията – древна и съвременна наука	10-11	<i>Великите географски открития</i>	Велики географски открития
Ориентиране в природата	12-13	<i>хоризонт, компас</i>	хоризонт, компас

Географски глобус и географска карта	14-15	числен мащаб, общогеографска и тематична карта	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта
Градусна мрежа	16-17	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Планетата Земя – форма, размери, движения	20-21	земна ос, равноденствие, слънцестоене	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Строеж на Земята	22-23	-	-
Сушата и водата на Земята – континенти и океани	24-25	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Релеф и полезни изкопаеми	30-31	вътрешни и външни сили	вътрешни и външни земни сили
Климат	34-35	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи
Климатични пояси и области	36-37	-	-
Световен океан	38-39	вълни, прилив, отливи	вълни, прилив, отливи
Води на сушата	40-41	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките
Почви, растителност и животински свят	44-45	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви
Природни зони на Земята	46-49	зона на екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини
Население на Земята	54-57	миграции	миграция
Селища	58-59	-	-
Политическа карта	62-63	политическа карта	политическа карта
Стопанство	64-65	пазарно стопанство, земеделие	пазарно стопанство, земеделие
Географско положение, големина, брегове и	74-75	-	-

опознаване на Африка			
Релеф и полезни изкопаеми	76-77	-	-
Климат	78-79	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Климатични пояси и области	80-81	субекваториален пояс; субтропичен пояс	-
Води	82-83	делта, естуар	делта; естуар
Природни зони	84-87	червено-кафяви почви, зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; тера роса, оазис	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазис
Население	90-91	местно и преселено	местно и преселено население; колония
Политическа карта	92-93	колонии	
Стопанство	96-97	-	-
Страни в Африка	98-99	-	-
Географско положение, граници, големина, опознаване и изследване на Антарктида	106-107	проток Дрейк, остров Ливингстън	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг; озонова дупка
Природа	108-109	Антарктически полуостров, айсберг, озонова дупка	

[2, 3, 9]

В рубриката „Ще научите” към уроците за нови знания в **Апарата за ориентиране при използването на учебника** е детерминирано съдържанието и целта на рубриката – „Най – важното по темата. Нови понятия.” (табл. 8). [3] В рубриката се съдържат по – голямата част от новите понятия, които са ясно открити в курсив и получер (удебелен) стил. Една част от новите понятия присъстват в рубриката, но с различен стил на открояване от общоприетия за учебника, а други нови понятия не се съдържат в рубриката, а само в основния текст и са открити в друг стил. Малка част от новите понятия не се съдържат в специализираната рубрика за нови понятия, както и малка част от новите понятия са пренесени и в пояснителния текст (спомагателен текст) на учебника. Примери:

- стр. 20, в рубриката „Ще научите” присъства новото понятие *земна ос*, но е открито само в курсив, а останалите две нови понятия са открити в курсив и получер стил;
- стр. 24, в рубриката „Ще научите” се съдържа само едно от общо 6-те нови понятия по темата в курсив и получер стил – **остров**; останалите 5 нови понятия се съдържат в основния текст в стил курсив – *провлак, проток, залив, Лавразия, Гондвана*;

- стр. 20 – 21 при тема „Планетата Земя – форма, размери и движения“: новите понятия се съдържат - 1) в рубриката „Ще научите“ – *земна ос, равноденствие, слънцестоене* (курсив, получер стил); 2) в основния текст – *пролетното и есенното равноденствие* (стил курсив), *лятното слънцестоене, зимното слънцестоене* (стил курсив); 3) в пояснителния текст – стр. 21, фиг. 3. *Равноденствие, слънцестоене и годишни сезони в Северното и в Южното полукълбо* (стил курсив);
- стр. 34, в рубриката „Ще научите“ присъства новото понятие *океански течения*, но е открито само в курсив, а останалите пет нови понятия са открити в курсив и получер стил;
- стр. 38 - 39, в рубриката „Ще научите“ не се съдържа нито едно от трите нови понятия по темата – *вълни, приливи и отливи*; новото понятие *вълни* се съдържа в основния текст в стил курсив, а *приливи и отливи* присъстват като подточка на главна точка в основния текст, открити в курсив и получер стил;
- стр. 44, в рубриката „Ще научите“ се съдържат всички четири нови понятия по учебна програма, но пустинните почви не са отделени от черноземните чрез пунктуационен знак, което може да доведе до изкривяване на обективната научна истина за учениците, че не са един тип почви;
- стр. 46 - 49, в рубриката „Ще научите“ не се съдържа нито едно от четирите нови понятия по темата „Природни зони на Земята“; новите понятия са открити в основния текст, като подточки към втора главна точка в урока – получер стил;
- стр. 78, в рубриката „Ще научите“ не се съдържа нито едно от двете нови понятия по темата – *субекваториален пояс, субтропичен пояс*; двете нови понятия присъстват в темата „Климатични пояси и области“, но не в рубриката, а като подточки на главна точка в урока, в основния текст и в легендата на пояснителния текст от фиг. 1;
- стр. 84 - 87, в рубриката „Ще научите“ не се съдържат нито едно от петте нови понятия по темата; три от новите понятия са открити с курсив в основния текст – *червено – кафяви почви, тера – роса, оазис*; останалите две нови понятия са в стил курсив и получер, като подточки на главна точка в урока;
- стр. 26, в рубриката „Ще научите“ не се съдържа новото понятие – *колонии*; понятието присъства в основния текст в стил курсив – *колонии*;
- стр. 106 и стр. 108 в рубриката „Ще научите“ не се съдържа нито едно от новите понятия по учебна програма; две от понятията са открити в основния текст в стил курсив - *проток Дрейк, остров Ливингстън*; останалите три нови понятия не са открити в темата „Природа“ по никакъв начин - Антарктически полуостров, айсберг, озонова дупка. [3]

В определени уроци за нови знания, новите понятия са открити на две и повече места в различен стил - в рубриката, като главна точка на основния текст или подточка; в основния текст и в пояснителния текст (спомагателен текст), както и в схеми, което дава възможност за поставяне на вариативен авторски стил върху въвеждането на новите понятия и полиаспектен модел за открояване на новите понятия. Примери:

- ☞ стр. 10 - 11 при тема „Географията – древна и съвременна наука“: 1) в рубриката „Ще научите“ – **Великите географски открития** в курсив и получер стил; 2) в основния текст като главна точка **Великите географски открития** - получер стил и тъмно – червен цвят; 3) в основния текст - *Великите географски открития*, в стил курсив;

- ☞ стр. 12 - 13 при тема „Ориентиране в природата”: 1) в рубриката „Ще научите” – **хоризонт, компас** - в курсив и получер стил; 2) в основния текст като главна точка **Хоризонт и посоки на хоризонта** - получер стил и тъмно – червен цвят, както и като подточка на главна точка **Ориентиране с компас** - в курсив и получер стил, черен цвят; 3) в основния текст - *хоризонт*, в стил курсив; 4) в пояснителния текст на фиг. 3. *Компас* – в стил курсив;
- ☞ стр. 14 - 15 при тема „Географски глобус и географска карта”: 1) в рубриката „Ще научите” – **числен мащаб, общогеографска и тематична карта** - в курсив и получер стил; 2) в основния текст – Численият мащаб в курсив и получер стил, както и *общогеографските карти, тематичните карти* в стил курсив; 3) в пояснителния текст на фиг. 3. *Общогеографска карта* – в стил курсив;
- ☞ стр. 16 – 17 при тема „Градусна мрежа”: 1) в рубриката „Ще научите” – **градусна мрежа, географска ширина и географска дължина** - в курсив и получер стил; 2) в основния текст като главна точка **Градусна мрежа/Географска ширина и географска дължина** - получер стил и тъмно – червен цвят; 3) в основния текст – *градусна мрежа, географска ширина, географска дължина* - в стил курсив; 4) в пояснителния текст на фиг. 1. *Паралели, меридиани, градусна мрежа* и фиг. 2. *Географска ширина (а) и географска дължина (б)* – в стил курсив;
- ☞ стр. 40 – 41 при тема „Води на сушата”: 1) в рубриката „Ще научите” – **речна система, устие, водосборен басейн, ледник, подземни води, пълноводие, маловодие** - в курсив и получер стил; 2) в основния текст като подточка на главна точка **Подземни води** в получер и нормален стил, с черен цвят; 3) в основния текст – *подземни води, устие, речна система, водосборен басейн, периода на пълноводието, периода на маловодието, ледниците* - в стил курсив; 4) в пояснителния текст на фиг. 2. *Речна система и водосборен басейн* - в стил курсив, както и като надписи на схемата – *устие, водосборен басейн* - в стил курсив; фиг. 5. *Ледник* - в стил курсив; фиг. 1. Разпределение на водите в хидросферата, новите понятия се съдържат в схемата – *ледници, подземни води* - в стил курсив; 5) в рубриката „Въпроси и задачи” също се съдържат и прилагат две от новите понятия в нормален стил – пълноводие и маловодие. [3]

В учебника новите понятия се съдържат без да са открити и в рубриката „Въпроси и задачи”. Например: стр. 13 – хоризонт; стр. 31 – вътрешни и външни земни сили; стр. 41 – пълноводие и маловодие; стр. 49 – тропични и полярни пустини, екваториални гори, гори в умерения пояс; стр. 57 – миграции; стр. 63 – политическа карта; стр. 65 – пазарно стопанство, земеделие; стр. 87 – оазис; стр. 91 – местно и преселено население; стр. 109 – озонова дупка.

В учебника няма приложен единен уеднаквен стил на открояване на новите понятия, който да е спазен за целия учебник. Не е приложен критерия за ясно открояване на новите понятия по отношение на три понятия - Антарктически полуостров, айсберг, озонова дупка (табл. 7).

В учебника не се съдържа терминологичен речник (табл. 7).

При **вариант 2** (Русев, М и др.) в основния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, които са ясно открити и са в съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма, с изключение на едно понятие – преселено население (от общо 65 по учебна програма в учебника са въведени 64). Новите понятия ясно са открити с курсив и получер стил, който стил като цяло е приложен в учебника с много малки изключения (табл. 2, табл. 7).

Част от новите понятия се съдържат и в **Речник** – стр. 132 – 136, който съдържа общо 117 понятия. От общо 117 понятия само 6 са от новите понятия по учебна програма, като понятията са открити в стил получер - **компас, въздушни маси, температура, ледник, земеделие, айсберг** (табл. 7).

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 2

Таблица 2

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА- НИЦА	НОВИ ПОНЯТИЯ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията и нейното развитие	10-11	<i>Велики географски открития</i>	Велики географски открития
Велики географски открития	12-13		
Ориентиране в природата	16-17	<i>хоризонт, компас</i>	хоризонт, компас
Географски глобус и градусна мрежа	18-19	<i>числов мащаб, общогеографска карта, тематична карта, градусна мрежа, географска ширина, географска дължина</i>	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта, градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Географска карта	20-21		
Земята в Слънчевата система – движение и последици	28-29	<i>..... равноденствие, слънцестоене</i>	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Форма и строеж на Земята	30-31	-	-
Земната повърхност - континенти и океани	32-33	<i>Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив</i>	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Скали и форми на релефа	40-41	<i>вътрешни и външни сили</i>	вътрешни и външни земни сили
Полезните изкопаеми на Земята	42-43		
Климат – фактори и елементи	46-47	<i>въздушни маси, температура, атмосферно налягане, вятър, валежи</i>	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи
Климатични пояси и области	50-51	-	-
Световен океан	52-53	<i>вълни, прилив, отливи, океански и морски течения</i>	вълни, прилив, отливи
Води на сушата	54-56	<i>айсберг, речна система; устие; водосборен басейн; ледници; подземни води; пълноводие и маловодие</i>	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и

			маловодие на реките
Почви, растителен и животински свят	57-59	<i>латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви</i>	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви
Природни зони на Земята	60-61	зона на влажните екваториални гори; зона на тропичните каменисти и пясъчни пустини; зона на горите в умерените пояса; зона на полярните ледени пустини	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини
Население на Земята	70-72	<i>миграции</i>	миграция
Селища	73-75	-	-
Политическа карта на света	76-78	<i>политическата карта</i>	политическа карта
Стопанство и стопански дейности	80-82	<i>пазарно стопанство, земеделие</i>	пазарно стопанство, земеделие
Географско положение, брегове и опознаване на Африка	88-90	-	-
Релеф и полезни изкопаеми на Африка	91-93	-	-
Климат и климатични пояса в Африка	96-98	<i>субекваториален пояс; субтропичен пояс</i>	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Води в Африка	99-101	<i>делта, естуар</i>	делта; естуар
Природни зони в Африка	104-106	Червено-кафяви почви, тера роса, зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазисите	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазис
Население и политическа карта на Африка	110-111	местното население,, колонии	местно и преселено население; колония
Стопанство на Африка	112-114	-	-
Страни в Африка. Арабска Република Египет и Република Южна Африка	115-117	-	-
Антарктида - географско положение и природа	120-121	проток Дрейк, остров Ливингстън, Антарктически полуостров, айсберг, озонова дупка	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг; озонова дупка
Изследване и значение на Антрактида	122-123		

[2, 4, 9]

В шест теми за нови знания не са ясно открити новите понятия или се констатира специфика при форматирането, стилизирането и присъствието на понятията. Например:

- ☞ стр. 28 – 29 при тема „Земята в Слънчевата система – движение и последици” – не е ясно открито новото понятие - земна ос (стил нормален);
- ☞ стр. 46 – 47 при тема „Климат – фактори и елементи” не е посочено новото понятие - океански течения; въведени са новите понятия - **океански и морски течения** при тема „Световен океан” в стил курсив и получер;
- ☞ стр. 54 – 55 при тема „Води на сушата” не са открити в общоприетия стил на ясно открояване новите понятия – подземни води, пълноводие и маловодие, които се съдържат в основния текст в стил нормален; новото понятие **Подземни води** присъстват като главна точка на основния текст - в получер стил;
- ☞ стр. 60 – 61 при тема „Природни зони на Земята” и четирите нови понятия са открити, но не в общоприетия стил за учебника, а в стил получер и се явяват главни точки на основния текст на урока;
- ☞ стр. 104 – 106 при „Природни зони в Африка” две от общо петте нови понятия са открити в стил получер и се явяват главни точки в основния текст – **Савана, Зони на твърдолистните вечнозелени гори и храсти**;
- ☞ стр. 110 – 111 при тема „Население и политическа карта на Африка” едно от трите нови понятия е ясно открито в общоприетия за учебника стил – курсив и получер: **колонии**; едно от новите понятия присъства, но не е ясно открито в стил нормален – „местното население”; едно от новите понятия липсва – „преселено население”. [4]

Някои от новите понятия съвпадат с наименованието на главните точки в урочната единица, което е едно функционално авторско решение.

Общо 7 (11 %) нови понятия от учебната програма не са ясно открити в урочните единици, като 1 от тези 7 нови понятие изобщо не е въведено в урочната единица – преселено население (табл. 7).

Част от новите понятия присъстват и в пояснителните текстове:

- стр. 19, фиг. 3. Измерване на географска ширина (А) и географска дължина (Б); фиг. 2. Градусна мрежа – паралели и меридиани;
- стр. 77, фиг. 2. Политическа карта на света;
- стр. 105, фиг. 5. Оазис в Сахара;
- стр. 111, фиг. 3. Представители на местното африканско население;
- стр. 120, фиг. 2. Остров Ливингстън; фиг. 4. Айсберг – повърхностна и подводна част и др. [4]

Много малка част от новите понятия се явяват и като главни точки в конкретни урочни единици. Например:

- стр. 13, главна точка – **Великите географски открития и развитието на света**, в стил получер и кафяв цвят;
- стр. 60 – 61, главни точки – **Зона на влажните екваториални гори (джунгли), Зони на тропичните каменисти и пясъчни пустини, Зони на горите в умерените пояси, Зони на полярните ледени пустини** в стил получер и тъмнолилав цвят;
- стр. 104 – 106, главни точки - **Зона на саваната, Зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти** в получер стил и тъмнолилав цвят. [4]

Малка част от новите понятия присъстват и в рубриците, като извънтекстови компонент на учебника. Например:

- ☞ стр. 13, рубрика „Какво научихме?": Великите географски открития;
- ☞ стр. 19, рубрика „Въпроси и задачи": географска ширина, географска дължина; рубрика „Какво научихме": географска ширина, географска дължина, градусна мрежа;
- ☞ стр. 111, рубрика „АрхиМЕДИЯ": местно население и др. [4]

Авторите на учебника демонстрират креативен и дизайнерски стил, както и специфичен авторски почерк на открояване на новите понятия, извън рамката на основния текст.

При **вариант 3** (Пенин, Р. и др.) в основния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, които са ясно открити и са в пълно съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма - общо 65. Новите понятия ясно са открити с курсив и получер стил на форматиране, който стил е приложен за целия учебник без изключение (табл. 3, табл. 7).

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 3

Таблица 3

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА-НИЦА	НОВИ ПОНЯТИЯ ОТ РУБРИКА „КЛЮЧОВИ ДУМИ:"	НОВИ ПОНЯТИЯ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ	НОВИ ПОНЯТИЯ ОТ РЕЧНИКА В УЧЕБНИКА	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията – древна и съвременна наука	10-11	география, картография, <u>Велики географски открития</u> , Христофор Колумб, Вашку да Гама, Фернандо Магелан	<i>Великите географски открития</i>	Велики географски открития	Велики географски открития
Ориентиране в природата	12-13	ориентиране, <u>хоризонт</u> , линия на хоризонта, посоки на хоризонта, Слънце, <u>компас</u>	<i>хоризонт</i> <i>компас</i>	хоризонт компас	хоризонт компас
Географски глобус и географска карта	14-17	<u>общогеографска карта</u> , <u>числен мащаб</u> , условни знаци, способности на картографиране, видове карти, глобус, <u>тематична карта</u>	<i>числен мащаб</i> , <i>общогеографски и тематични карти</i>	числен мащаб , тематична карта	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта
Градусна мрежа	18-19	<u>градусна мрежа</u> , полюси, Екватор, паралели, меридиани, тропични и полярни окръжности, <u>географска ширина</u> , <u>географска дължина</u> , географски координати	<i>градусна мрежа</i> , <i>географска ширина</i> , <i>географска дължина</i>	градусна мрежа , географска ширина , географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Планетата Земя – форма, размери, движение	22-25	кълбовидна форма, площ на Земята, <u>земна ос</u> , <u>равноденствие</u> , <u>слънцестоене</u>	<i>земна ос</i> , <i>равноденствие</i> , <i>слънцестоене</i>	земна ос , равноденствие	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Строеж на Земята	26-27	обвивка на Земята, атмосфера, хидросфера, биосфера, литосфера, педосфера, ядро, мантия, земна кора	-	атмосфера , биосфера , литосфера , педосфера , хидросфера	-

Сушата и водата на Земята – континенти и океани	28-31	континент, океанско понижение, <u>остров</u> , полуостров, <u>провлак</u> , <u>проток</u> , <u>залив</u> , брегови форми	Лавразия, Гондвана, остров, провлак, проток, залив	провлак, проток; остров, залив	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Релеф и полезни изкопаеми	34-39	земна кора, магмени, утаечни (седиментни) и метаморфни скали, <u>вътрешни</u> и <u>външни земни сили</u> , абсолютна височина, относителна височина, равнина, хълм, плато, планина, депресия, долина, котловина, поле, видове полезни изкопаеми	вътрешни и външни земни сили	вътрешни земни сили, външни земни сили,	вътрешни и външни земни сили
Климат – фактори и елементи	42-46	време, климат, климатични фактори, <u>въздушни маси</u> , <u>океански течения</u> , климатични елементи, <u>температура</u> , термометър, изменение на температурата, температурна амплитуда, <u>атмосферно налягане</u> , <u>вятър</u> , влажност на въздуха, <u>валежи</u> , климатограма	въздушни маси, океански течения, температура на въздуха, атмосферно налягане, ветрове, валежи	въздушни маси, вятър, атмосферно налягане,	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи
Климатични пояси и области	48-49	климатичен пояс, климатична област, видове климатични пояси	----	----	----
Световен океан	50-51	хидросфера, Световен океан, море, свойства на водата, соленост, <u>вълни</u> , <u>приливи</u> , <u>отливи</u> , течение	вълни, прилив, отливи	----	вълни, прилив, отливи
Води на сушата	52-53	води на сушата, <u>подземни води</u> , <u>речна система</u> , <u>устие</u> , <u>водосборен басейн</u> , гидрограма, <u>маловодие</u> , <u>пълноводие</u> , езера, <u>ледник</u> , язовири	устие, речна система, водосборен басейн, пълноводие, маловодие, ледници	речна система, водосборен басейн, ледник	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките
Почви, растителен и животински свят	56-59	почва, хумус, фактори на почвообразуване, типове почви: <u>латеритни</u> , <u>пустинни</u> , <u>черноземни</u> , <u>кафяви горски</u> , биосфера, растителен свят, животински свят, типове растителност, групи животни, географско разпространение на организмите, Червена книга	латеритни, черноземни, пустинни, кафяви горски	----	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви
Природни зони на Земята	60-65	географска зоналност, природна зона, планинска природна област, влажни <u>екваториални гори</u> , <u>зона на тропичните пустини</u> , <u>зона на горите в умерения пояс</u> , <u>зона на полярните пустини</u>	зона на влажните екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на горите в умерения пояс, природна зона на полярните пустини	гори в умерения пояс, екваториални гори, полярни пустини, тропични пустини	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини

Население на Земята	68-71	човечество, население, брой на населението, гъстота и разпределение на населението, <u>миграция на населението</u> , човешки раси: европейдна, монголоидна и негроидна; религия, християнство, ислям, будизъм, местни вярвания	миграции	миграции на населението	миграция
Селища	72-73	селища, село, град, столичен град	----	----	----
Политическа карта на света	74-75	държава, държавни граници, <u>политическа карта</u> , република, монархия, международна организация, Организация на обединените нации (ООН), Европейски съюз (ЕС), Северноатлантически пакт (НАТО)	политическите карти	политическа карта	политическа карта
Стопанство	80-84	национално стопанство, световно стопанство, <u>пазарно стопанство</u> , фактори за развитие на стопанството, добиващи, обработващи, обслужващи дейности, <u>земеделие</u> , растениевъдство, животновъдство, риболов, промишленост, енергетика, металургия, машиностроене, химическа промишленост, хранителна промишленост, транспорт, търговия, туризъм	пазарно стопанство, земеделието	земеделие, пазарно стопанство	пазарно стопанство, земеделие
Географско положение, големина, брегове и опознаване на Африка	88-89	географско положение, големина, брегова линия, опознаване на континента	----	----	----
Релеф и полезни изкопаеми	90-93	планини, плата, равнини, пустини, вулкани, полезни изкопаеми	----	----	----
Климат и климатични пояси и области	94-97	фактори на климата, елементи на климата, въздушни маси – екваториални и тропични, океански и морски течения, климатични пояси, <u>субекваториален пояс</u> , влажен и сух тропичен климат, <u>субтропичен пояс</u> , планинска климатична област	субекваториални климатични пояси, субтропични климатични пояси	----	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Води	98-101	речна мрежа, вододел, главен вододел, реки, водопад, водосборен басейн, устие, <u>естуар, делта</u> , езера	делта, естуар	делта, естуар	делта; естуар
Природни зони	102-107	зона на влажни екваториални гори, <u>зона на саваните</u> , зона на тропичните пустини, <u>оазиси</u> , зона на <u>твърдолистните гори и храсти</u> , <u>червенокафяви почви</u> , <u>тера</u>	природна зона на саваните, червенокафяви почви, оазиси, зона на твърдолистните вечнозелени гори и	савана	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори

		<u>роса</u> , национални паркове и резервати	храсти, тера роса		и храсти; оазис
Население и политическа карта	110-111	население – <u>местно, преселено</u> , смесено, негроидна раса, <u>колония</u> , политическа карта	местно, преселено и смесено население, колонии	колония	местно и преселено население; колония
Стопанство	114-115	земеделие, добивни дейности, транспорт, пристанища, туризъм, стопански връзки	----	----	----
Страни в Африка	116-119	географско положение, природни особености, население, стопанство – промишленост, земеделие, транспорт, туризъм, износ	----	----	----
Антарктида	120-123	Южен полюс, Южна полярна окръжност, <u>проток Дрейк, остров Ливингстън, Антарктически полуостров, ледена покривка, айсберг</u> , антарктически научни станции, антарктически пустини, <u>озонова дупка</u>	Антарктически полуостров, проток Дрейк, остров Ливингстън, озонова дупка, айсберг	айсберг, озонова дупка	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг; озонова дупка

[2, 5, 9]

В Речник на понятията и термините (стр. 138 – 139) има маркирани в син цвят и получер стил понятия, които са част от новите понятия на учебното съдържание по учебната програма за V клас. Авторският колектив е акцентирал на този творчески момент към ползвателите на учебника – „**В син цвят са отбелязаните нови понятия и термини по учебната програма за 5. клас.**” [5] Всички останали понятия и термини в речника са открити с черен цвят и получер стил.

В речника се съдържат общо 94 нови понятия, от които 43 понятия са с ясно открит стил - получер стил и син цвят. От 43 нови понятия, които са открити в речника – 33 или 51 % от понятията са в съответствие с новите понятия по учебната програма. Изключение правят понятията – **залив, атмосферно налягане, озонова дупка** (открити в черен цвят и получер стил), които се съдържат в речника, част са от новите понятия по учебна програма, но не са открити в общоустановения от авторите стил, като останалите нови понятия – син цвят и получер стил. Така общо **36 нови понятия** по учебна програма се съдържат в речника и са ясно открити (табл. 7).

В речника не са включени следните нови понятия и термини от учебната програма – общо 29 (не е нормативно изискване). Например: общогеографска карта, слънцестоене, Лавразия, Гондвана, океански течения, температура, валежи, вълни, приливи и отливи, устие, подземни води и др.

Към всяка тема за нови знания има рубрика „Ключови думи:”, в която са изведени новите понятия от отделната урочна единица, открити в стил нормален и черен цвят (табл. 3). Изключение прави в рубриката „Ключови думи:” липсата само на две нови понятия - Лавразия, Гондвана.

В **Пътеводител към учебника** (стр. 6 - 7) е указана рубриката, която е носител на информация за новите понятия: „*Ключови думи - най – важните понятия по темата*” (табл. 8). [5]

Част от новите понятия се съдържат и в други рубрики на учебника. Например:

- ✎ стр. 10, рубрика „Какво ново знам и мога” - Великите географски открития; рубрика „Въпроси и задачи” - Великите географски открития;
- ✎ стр. 12 – 13, рубрика „Още нещо за...” – хоризонт, компас; рубрика „Какво ново знам и мога” - хоризонт, компас; рубрика „Въпроси и задачи” - хоризонт, компас; рубрика „Как да се ориентираме с компас” – компас;
- ✎ стр. 24, рубрика „Какво ново знам и мога” – земна ос;
- ✎ стр. 28 - 31, рубрика „Още нещо за...” – Лавразия, остров; рубрика „Какво ново знам и мога” – острови, заливи, протоците и провлаците;
- ✎ стр. 46, рубрика „Въпроси и задачи” – валежи, температура, вятър;
- ✎ стр. 52, рубрика „Какво ново знам и мога” – подземни води, пълноводна, маловодна, ледници;
- ✎ стр. 100, рубрика „Въпроси и задачи” – естуар, делта. и др. [5]

Част от новите понятия се явяват и главни точки или подточки в урочната единица.

Например:

- ✎ стр. 10, главна точка на основния текст – **Велики географски открития** - в стил получер, с черен цвят на светлозелен фон/градиент;
- ✎ стр. 18, главна точка – **Какво представлява градусната мрежа**, където новото понятие градусна мрежа е ясно открито в общоналожения стил в учебника, валиден и за останалите нови понятия – курсив и получер стил;
- ✎ стр. 34, подточки на втора главна точка на основния текст са: **Вътрешните земни сили, Външните земни сили** – получер стил и черен цвят, с водещ символ – зелен ромб;
- ✎ стр. 42 – 46, подточки на трета главна точка в основния текст са открити в курсив и получер стил, черен цвят и водещ символ – зелен ромб: **Въздушни маси, Океанските течения**; в същия стил като подточки на четвърта главна точка са открити: **Температура на въздуха, Атмосферно налягане, Ветрове, Валежи**;
- ✎ стр. 52, пета главна точка на основния текст е открита в стил курсив и получер на зелен фон/градиент – **Ледниците**;
- ✎ стр. 60 – 64, главни точки в основния текст, открити със стил получер и курсив на зелен фон/градиент: **Зона на влажните екваториални гори, Зона на тропичните пустини, Зона на горите в умерения пояс, Природна зона на полярните пустини**;
- ✎ стр. 80, главни точки в основния текст, открити със стил получер и курсив на зелен фон/градиент: **Пазарно стопанство, Земеделството**;
- ✎ стр. 96, подточки на втора главна точка със стил курсив и получер на открояване, с водещ символ – зелен ромб: **Субекваториални климатични пояси, Субтропични климатични пояси**. [5]

Част от новите понятия присъстват и в пояснителните текстове. Например:

- стр. 10, фиг. 5. Карта на част от Великите географски открития;
- стр. 13, фиг. 3. Стари компаси; фиг. 4. Компас и ориентиране по пладне;

- стр. 31, фиг. 10. Панамският провлак; фиг. 11. Протоктът Босфор;
- стр. 45, фиг. 11. Разпределение на атмосферното налягане по Земята;
- стр. 52, фиг. 1. Речна система и водосборен басейн на река; фиг. 3. Ледник;
- стр. 70, фиг. 10. В миграциите участват хора от различни раси, народи и религии;
- стр. 80, фиг. 2. Поливно земеделие;
- стр. 98, фиг. 2. Делта; фиг. 3. Естуар;
- стр. 123, фиг. 12. Айсберг и др. [5]

При **вариант 4** (Мандова - Русинчовска, М. и др.) в основния текст на темите за нови знания се съдържат основните понятия, които са в съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма (табл. 4). Новите понятия в основния текст са открити в черен цвят и получер стил на форматиране.

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 4

Таблица 4

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА- НИЦА	ОТКРОЕНИ НОВИ ПОНЯТИЯ И ТЕРМИНИ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ НА УЧЕБНИКА (получер стил и черен цвят)	НОВИ ПОНЯТИЯ ОТ УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ВКЛЮЧЕНИ В РЕЧНИКА НА УЧЕБНИКА	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията – древна и съвременна наука	8-9	Великите географски открития	---	Велики географски открития
Ориентиране в природата	10-11	хоризонт, компас	Хоризонт, компас	Хоризонт, компас
Географски глобус и географска карта	12-13	числен мащаб	мащаб	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта
Градусна мрежа	14-15	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Планетата Земя – форма, размери, движение	20-22	---	земна ос, равноденствие, слънцестоене	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Строеж на Земята	24-25	-----	-----	-----
Сушата и водата на Земята – континенти и океани	26-28	острови, провлак, заливи, протоци	Лавразия, Гондвана, провлак, проток, остров, залив	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Релеф и полезни изкопаеми	30-32	-----	вътрешни и външни земни сили	вътрешни и външни земни сили
Климат – фактори и елементи	35-37	океански и морски течения, въздушни маси, температура на въздуха, атмосферно налягане, вятър, валежи	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане,	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане,

			вятър, валежи	вятър, валежи
Климатични пояси и области	38-39	-----	-----	-----
Световен океан	42-43	приливи и отливи, вълни	вълни, прилив, отливи	вълни, прилив, отливи
Води на сушата	44-45	подземни води, устие, речна система, речен (водосборен) басейн, ледници	речна система, устие, водосборен басейн, ледник; подземни води	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките
Почви, растителен и животински свят	48-49	латеритни почви, пустинни почви, черноземни почви, кафяви и сиви горски почви	-----	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви
Природни зони на Земята	54-55	-----	екваториалните гори, тропични пустини, арктични и антарктични пустини	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини
Зона на влажните екваториални гори. Зона на тропичните пустини	56-57	Зона на влажните екваториални гори (джунгла), Зони на тропичните пустини		
Зона на горите в умерения пояс. Зона на полярните пустини	58-59	Зона на горите в умерения пояс Зона на полярните пустини широколистни гори, иглолистни гори - тайга		
Население на Земята	64-66	миграция	миграции на населението	миграция
Селища	68-69	-----	-----	-----
Политическа карта на света	70-72	политическа карта	политическа карта	политическа карта
Стопанство	74-75	пазарно, земеделие	пазарно стопанство	пазарно стопанство, земеделие
Географско положение, големина, брегове и опознаване на Африка	78-79	-----	-----	-----
Релеф и полезни изкопаеми	80-81	-----	-----	-----
Климат	84-85	-----	-----	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Климатични пояси и области	86-87	Субекваториални климатични пояси, Субтропични климатични пояси		
Води	88-89	делта, естуар	делта, естуар	делта; естуар
Природни зони	90-92	САВАНИ, червенокафяви почви, терра роса, ТВЪРДОЛИСТНИ ВЕЧНОЗЕЛЕНИ ГОРИ И ХРАСТИ, оазиси	савана	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечnozелени гори и

				храсти; оазис
Население и политическа карта	94-95	преселено население, колонизация	колония, местно (коренно) население	местно и преселено население; колония
Стопанство	96-97	-----	-----	-----
Страни в Африка	98-100	-----	-----	-----
Антарктида	104-105	айсберг	озонова дупка, айсберг	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг; озонова дупка

[2, 6, 9]

В основния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, за които е въведен стил на открояване – черен цвят и получер стил, който не е приложен за целия учебник. Новите понятия от учебното съдържание на учебната програма - общо 65 присъстват в учебника. По критерий - ясно открояване на новите понятия за 17 нови понятия не е спазен този критерий (табл. 4, табл. 7).

Новите понятия от учебното съдържание на учебната програма се съдържат и в **Речник на използваните понятия** и са открити в червен цвят и получер стил – стр. 112 – 117. В речника се съдържат общо 219 нови понятия, от тях 44 понятия са част от новите понятия по учебната програма (табл. 7). В речника се съдържа новото понятие **машаб**, открито в червен цвят и получер стил, но по учебна програма новото понятие е числен машаб. В речника на използваните понятия се съдържат и четири абривиатури с пълното наименование на международните организации – ООН, ЕС, НАТО и ОАЕ.

В речника не са включени 21 от новите понятия от учебната програма (не е нормативно изискване): Велики географски открития, общогеографска карта, тематична карта, пълноводие и маловодие на реките, латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви и др.

В основния текст не са открити шрифтово и цветово или в друг стил новите понятия от учебната програма: общогеографска карта, тематична карта, земна ос, равноденствие, слънцестоене, Лавразия, Гондвана, вътрешни и външни земни сили, пълноводие и маловодие на реките, зона на влажните екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на полярните пустини, червенокафяви почви, тера роса, оазис, местно население, проток Дрейк, о. Ливингстън, Антарктически п-в, озонова дупка.

Изключително малка част от новите понятия в учебника са част и от главните точки и подточки в урочните единици. Например:

- ✓ стр. 8 – 9, като главна точка в урока „Географията – древна и съвременна наука” е открито – **Великите географски открития**, в червен цвят и получер стил, но не и в основния текст с въведения общ стил за открояване на новите понятия – черен цвят и получер стил;
- ✓ стр. 44 – 45, главни точки в урока, открити в червен цвят и получер стил, които съвпадат с новите понятия от учебната програма са **Подземни води; Реки, езера, блата и ледници**;
- ✓ стр. 56 – 59, главни точки на две урочни единици открити в получер стил и червен цвят са: **Зона на влажните екваториални гори (джунгла), Зони на тропичните пустини, Зона на горите в умерения пояс, Зона на полярните пустини**;

- ✓ стр. 64 – 66, подточка на първа главна точка е **Миграции (движение на населението)**, открито в курсив и получер стил, с червен цвят;
- ✓ стр. 86 – 87, главни точки на основния текста са - **Субекваториални климатични пояси, Субтропични климатични пояси**, открити в червен цвят и получер стил; двете нови понятия не присъстват в основния текст с общовъведения стил за учебника на ясно открояване на новите понятия в учебника. [6]

Новите понятия „общогеографска карта” и „тематична карта” не са открити в основния текст, но присъстват в опорно - логическата схема за видовете географски карти като пояснителен текст в черен цвят и получер стил – **общогеографски, тематични** (стр. 12 - 13).

В основния и пояснителния текст, както и в рубриците не са открити по никакъв начин новите понятия - земна ос, равноденствие, слънцестоене (стр. 20 - 22).

В основния и пояснителния текст не са открити новите понятия - вътрешни и външни земни сили. Двете понятия присъстват и в рубриката „Какво научих”, но не са ясно открити.

При тема „Природни зони” (стр. 90 - 92) три от новите понятия не са ясно открити - червенокафяви почви, терра роса и оазис. Другите две понятия са открити в стил получер и с главни букви - **САВАНИ, ТВЪРДОЛИСТНИ ВЕЧНОЗЕЛЕНИ ГОРИ И ХРАСТИ**, в стил различен от общовъведения от авторския колектив в учебника.

Част от новите понятия се съдържат в рубриците, но не всички са ясно открити. Например:

- ✍ стр. 11, рубрика „Любопитно” – компас, открит в получер стил и черен цвят, както и с главни букви; рубрика „Какво научих” – хоризонт и компас, без да са открити; рубрика „Въпроси и задачи” – хоризонт;
- ✍ стр. 15, рубрика „Въпроси и задачи” – градусна мрежа; рубрика „Какво научих” – географска ширина, географска дължина; не са ясно открити;
- ✍ стр. 28, рубрика „Въпроси и задачи” – Лавразия, Гондвана; рубрика „Какво научих” – острови, провлаци, заливи, протоци; нито едно от новите понятия не е открито;
- ✍ стр. 28, рубрика „Какво научих” – вътрешни и външни земни сили, но нито едно не е открито;
- ✍ стр. 37, „Какво научих” – въздушни маси, океански и морски течения, температура на въздуха, атмосферно налягане, валежи, вятър; не са ясно открити;
- ✍ стр. 45, „Какво научих” – ледници, подземни води; понятията не са открити; рубрика „Правило” - Характеристика на река: устие, водосборен басейн, речна система; новите понятия не са открити;
- ✍ стр. 57, стр. 59, рубриката „Какво научих” – влажни екваториални гори, тропични пустини; новите понятия не са открити; гори на умерените ширини – широколистни и иглолистни (тайга), арктични и антарктични, полярни пустини; новите понятия не са открити;
- ✍ стр. 87, рубрика „Въпроси и задачи” – субтропични климатични пояси; новото понятие не е открито. [6]

Част от новите понятия присъстват и в пояснителните текстове. Например:

- стр. 10 - 11, фиг. 1. Хоризонт и линия на хоризонта; фиг. 9. Компас;
- стр. 14 – 15, фиг. 1. Градусна мрежа;
- стр. 26 – 28, фиг. 3. надписи по схема – Лавразия, Гондвана; фиг. 5. остров, провлак, залив, проток; фиг. 6. Атол (коралов остров);

- стр. 35 – 36, фиг. 1. Фактори на климата, в надписите на схемата – въздушни маси, океански и морски течения; фиг. 3. Елементи на климата, в надписите на схемата – валежи, вятър, атмосферно налягане, температура на въздуха; открити са в черен цвят и получер стил;
- стр. 44, фиг. 2. б) устието на р. Ла Плата – естуар; фиг. 3. Водосборният басейн на р. Амазонка; фиг. 8. Ледник;
- стр. 48, фиг. 2. – кафяви, латеритни, пустинни – открити с главни букви; чернозем, латеритна, сивоземна пустинна, сива горска – открити с главни букви и бял цвят, получер стил;
- стр. 86, фиг. 3. Станция Бейра, субекваториален климатичен пояс; новото понятие не е открито. [6]

При **вариант 5** (Цанкова, Л. и др.) в основния и пояснителния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, които са в съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма (табл. 5, табл. 7). Новите понятия в основния и пояснителния текст са открити в стил курсив и черен цвят на светлолилав фон/градиент. В основния и пояснителния текст се съдържат всички нови понятия от учебната програма – общо 65 нови понятия.

Новите понятия от учебното съдържание на учебната програма се съдържат и в **Речник на използваните понятия** и са открити в получер стил – стр. 142 – 147. В речника се съдържат общо 184 нови понятия, от тях 62 (95 %) понятия са в съответствие с новите понятия по учебна програма от общо 65 (табл. 7). В речника не са включени само три от новите понятия от учебната програма (не е нормативно изискване): проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън.

В основния текст има открити в общоприетия стил на открояване за учебника други нови понятия, извън детерминирани в учебната програма: география, ориентиране, относително местоположение, географска карта, глобус, меридиани, паралели, географско положение, земна кора, мантия, ядро, абсолютна височина, относителна височина, релеф, депресии, човешки раси, религии и много други.

В учебника, новите понятия като цяло не се съдържат в главни точки и подточки на основния текст с изключение на главните точки на следните темите:

- „Природни зони”, които са открити в получер стил: **Зоната на екваториалните гори (джунгли), Зоната на тропичните пустини, Зоната на горите в умерения пояс, Зоната на полярните пустини;**
- „Политическа карта на света”, в която трите главни точки съдържат новото понятие – **политическа карта**, открито в получер стил;
- „Природни зони в Африка”, в една от главните точки се съдържа новото понятие по учебна програма в стил получер – **Каква е зоната на вечнозелените твърдолистни гори и храсти?** [7]

Към **Пътеводител** (апарат за ориентиране) на учебника е упоменато мястото на новите понятия в учебника при урок за нови знания – „Нови понятия, означени с цвят. Обяснени в речника (с. 142 - 147)” (табл. 8). [7]

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 5

Таблица 5

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА- НИЦА	НОВИ ПОНЯТИЯ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ	НОВИ ПОНЯТИЯ ВКЛЮЧЕНИ В РЕЧНИКА НА УЧЕБНИКА	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията: древна и съвременна наука	8-9	<i>Великите географски открития</i>	Велики географски открития	Велики географски открития
Ориентиране по земната повърхност	12-13	<i>хоризонт, компас</i>	хоризонт, компас	хоризонт, компас
Географски глобус и географска карта	14-15	<i>числен мащаб, общогеографски, тематични карти</i>	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта
Градусна мрежа – паралели и меридиани	16-17	<i>градусна мрежа, географска ширина, географска дължина</i>	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Планетата Земя – форма и движения	26-28	<i>земна ос, равноденствие, слънцестоене</i>	земна ос, равноденствие, слънцестоене	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Вътрешен строеж и външни обвивки на Земята	29-31	-----	-----	-----
Сушата и водата на Земята – континенти и океани	32-33	<i>Лавразия, Гондвана, острови, заливи, провлаци, протоци</i>	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Релеф на Земята. Релефни форми	42-44	<i>вътрешни процеси, външни процеси</i>	вътрешни земни процеси, външни земни процеси	вътрешни и външни земни сили
Полезни изкопаеми	48-49			
Климат – същност, фактори и елементи	50-51	<i>въздушни маси, температура на въздуха, валежи, атмосферно налягане, ветрове</i>	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи
Климатични пояси и климатични области	54-55	-----	-----	-----
Световен океан	56-57	<i>вълни, океански течения, прили, отливи</i>	вълни, прилив, отливи	вълни, прилив, отливи
Водите на сушата	58-59	<i>речна система; устие; водосборен басейн; ледници; подземни води; пълноводие и маловодие на реките</i>	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките
Почви, растителност и животински свят: видове и разпределение	62-64	латерити, пустинни, черноземи, кафяви горски	латеритни почви, пустинни почви, черноземни почви, кафяви горски почви	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви
Природни зони	65-67	<i>зона на екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини</i>	зона на влажните екваториалните гори, зона на горите в умерения пояс, зона на полярните пустини, зона на тропичните	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на

			пустини	полярните пустини
Население на Земята	76-77	<i>миграция</i>	миграция	миграция
Човешките раси. Религиите в света	78-79			
Селища на Земята	82-83	-----	-----	-----
Държавно и политическо устройство на света	86-87	<i>политическа карта</i>	политическа карта	политическа карта
Политическа карта на света	88-89			
Икономика на света: същност, фактори, елементи	90-91	пазарна икономика, земеделие	пазарно стопанство, земеделие	пазарно стопанство, земеделие
Групиране на икономическите дейности	92-93			
Географско положение, брегове, опознаване на континента	102-103	-----	-----	-----
Релеф и полезни изкопаеми на Африка	104-106	-----	-----	-----
Африка – климат, климатични пояси и области	107-109	<i>субекваториален пояс; субтропичен пояс</i>	субекваториален климатичен пояс; субтропичен климатичен пояс	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Водите на Африка	110-112	<i>делта; естуар</i>	делта, естуар	делта; естуар
Природни зони в Африка	113-115	зона на саваните, червенокафяви, оазиси, тера роса, зоната на твърдолистните вечнозелени гори и храсти	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазис	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазис
Население и политическа карта на Африка	118-120	<i>местно и преселено население; колонии</i>	местно и преселено население, колония	местно и преселено население; колония
Икономика на Африка	121-123	-----	-----	-----
Страни в Африка: Египет, Република Южна Африка (РЮА)	124-125	-----	-----	-----
Антарктида – леденият континент	132-134	<i>айсберг, проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, озонова дупка</i>	айсберг, озонова дупка	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг; озонова дупка

[2, 7, 9]

В основния текст на темата „Климат – същност, фактори и елементи” не се съдържа новото понятие по учебна програма – океански течения. Ясно открито в общовъведения стил

на открояване на новите понятия в учебника са океанските течения, които присъстват в темата „Световен океан” – **океански течения**.

При тема „Водите на сушата” две от новите понятия се съдържат в основния текст, но не са открити във въведения от авторите стил на открояване на новите понятия в учебника, в стил получер – **подземните води, ледници**.

Всички нови понятия към тема „Почви, растителност и животински свят: видове и разпределение” са открити в пояснителния текст 4, но в стил получер – **латерити, пустинни, черноземи, кафяви горски**.

В две от темите в учебника се съдържат две от новите понятия, които се отличават по открояване и същностно съдържание – пазарна икономика, земеделие. Новото понятие – земеделие е открито в стил получер, а не в общоприетия в учебника стил. При новото понятие пазарно стопанство се наблюдава разминаване спрямо речника и основния текст. В речника е дадено определение на **пазарно стопанство**, а в основния текст е открито в стила на учебника – **пазарна икономика** (стил курсив на светлолилав фон/градиент). В темата „Икономика на света: същност, фактори, елементи” авторският колектив утвърждава тезата за синонимността и уеднаквяване на съдържанието на понятията икономика и стопанство. Основавайки се на тази теза, авторите ясно открояват в общоприетия стил за учебника новото понятие – пазарна икономика. Разминаването на новото понятие в учебната програма и учебника е видно и не е обяснено от авторския колектив.

В основния текст на темата „Антарктида – леденият континент” е ясно открито в общовъведения от авторите стил – курсив на светлолилав фон/градиент само едно от петте нови понятия – **айсберг**. Другите четири нови понятия са в два стила открити: 1) в стил курсив и черен цвят – *проток Дрейк, Антарктически полуостров, о. Ливингстън*; 2) в стил курсив и лилав цвят – *„озонова дупка”*.

Част от новите понятия се съдържат в рубрики без да са ясно открити (не е нормативно изискване). Например:

- ✍ стр. 9, рубрика „Въпроси и задачи” - Великите географски открития; не е ясно открито новото понятие;
- ✍ стр. 15, рубрика „Въпроси и задачи” – общогеографски карти, тематични карти, мащаб; новите понятия не са открити;
- ✍ стр. 17, рубрика „Запомнете” – градусна мрежа, географска ширина, географска дължина; рубрика „Въпроси и задачи” – градусна мрежа; не са ясно открити;
- ✍ стр. 44, рубрика „Въпроси и задачи” – вътрешни процеси, външни процеси; рубрика „Запомнете” – вътрешни процеси, външни процеси; новите понятия не са ясно открити;
- ✍ стр. 51, рубрика „Запомнете” – температура, валежи, ветрове, атмосферно налягане, въздушни маси; новите понятия не са ясно открити;
- ✍ стр. 57, рубрика „Запомнете” – вълни, приливи, отливи; новите понятия не са ясно открити;
- ✍ стр. 59, рубрика „Запомнете” – ледници, подземни води; новите понятия не са ясно открити;

✎ стр. 89, рубрика „Въпроси и задачи” и „Запомнете”, както и в задача към учениците с въпросителен мнемоничен знак – политическа карта; новото понятие не е ясно открито. [7]

Малка част от новите понятия в урочните единици присъстват и в пояснителните текстове и са ясно открити. Например:

- ▶ стр. 15, новите понятия се съдържат в пояснителен текст 5 - *общогеографски карти, тематични карти*; ясно са открити в общовъведения стил на открояване за учебника – стил курсив, черен цвят и на светлолилав фон/градиент;
- ▶ стр. 32, новите понятия са ясно открити и се съдържат в пояснителен текст 1 – *Лавразия, Гондвана*;
- ▶ стр. 33, фиг. 2. Крайбрежни форми: новите понятия са част от надписите по схемата, открити в стил курсив – *залив, остров, проток, провлак*;
- ▶ стр. 51, фиг. 3. *Териториално разпределение на температурите на сушата*; фиг. 4. *Разпределение на валежите на сушата*; ясно открити в курсив и получер стил;
- ▶ стр. 59, фиг. 5. *Речна система* – ледник, подземни води, устие, водосборен басейн; само едно от новите понятия е открито в стил курсив и получер;
- ▶ стр. 65, фиг. 1. *Разположение на природните зони по Земята*, в легендата се съдържат новите понятия по темата – зона на екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на горите в умерения пояс, зона на полярните пустини; новите понятия не са ясно открити;
- ▶ стр. 88, фиг. 2. **Видове политически карти**, в текста новото понятие не е открито, открояването е в надписа на пояснителния текст – получер стили;
- ▶ стр. 109, фиг.3. – **Субекваториални пояси, Субтропични пояси**; открити в получер стил;
- ▶ стр. 110 - 111, фиг. 2. *Космическа снимка на делтата на р. Нил*, открито в стил курсив; фиг. 6. *Схема на естуар* и фиг. 7. *Схема на делта* – естуар, делта, които са открити в стил курсив и получер; фиг. 8. – в пояснителния текст се съдържа новото понятие – делта, което не е открито. [7]

Ново понятие се съдържа и във въвеждащия към темата текст, като е ясно открито в общоприетия стил за учебника – стил курсив, черен цвят на светлолилав фон/градиент: стр. 16 – *градусна мрежа*.

При **вариант 6** (Дерменджиева, С. и др.) в основния текст на темите за нови знания се съдържат новите понятия, които са в съответствие с новите понятия от учебното съдържание на учебната програма (табл. 6, табл. 7). В основния текст се съдържат всички нови понятия от учебната програма – общо 65 нови понятия. Новите понятия в основния текст са открити в стил получер и черен цвят, въведен за целия учебник.

Новите понятия от учебното съдържание на учебната програма се съдържат и в **Речник**, като са открити в получер стил – стр. 112 – 115. В речника се съдържат общо 146 нови понятия, от тях 48 (74 %) понятия са в съответствие с новите понятия по учебна програма (табл. 7). В речника не са включени новите понятия от учебната програма (не е нормативно изискване): Велики географски открития, общогеографска карта, равноденствие, слънцестоене, пустинни почви, кафяви горски почви, зона на влажните екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на горите в умерения пояс, земеделие, субекваториален пояс,

субтропичен пояс, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти, преселено население, проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън.

Стилът на ясно открояване на новите понятия в основния текст и речника са уеднаквени.

Съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и учебник по география и икономика – вариант 6

Таблица 6

ТЕМА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ	СТРА- НИЦА	НОВИ ПОНЯТИЯ В ОСНОВНИЯ ТЕКСТ	НОВИ ПОНЯТИЯ ВКЛЮЧЕНИ В РЕЧНИКА НА УЧЕБНИКА	НОВИ ПОНЯТИЯ ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА
Географията – древна и съвременна наука	10-11	Великите географски открития	-----	Велики географски открития
Ориентиране в природата	14-15	хоризонт, компас	хоризонт, компас	хоризонт, компас
Географска карта и географски глобус	18-19	числен мащаб, общогеографски, тематични карти	числен мащаб, тематична карта	числен мащаб, общогеографска карта, тематична карта
Градусна мрежа	22-23	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина	градусна мрежа, географска ширина, географска дължина
Планетата Земя – форма, размери, движения	28-29	земна ос, равноденствие, слънцестоене	земна ос	земна ос, равноденствие, слънцестоене
Строеж на Земята	30-31	-----	-----	-----
Сушата и водата на Земята – континенти и океани	32-33	Лавразия, Гондвана, протоци, остров, залив, провлак	Лавразия, Гондвана, провлак, проток; остров, залив	Лавразия, Гондвана; провлак, проток; остров, залив
Релеф и полезни изкопаеми	38-39	вътрешни земни сили, външни земни сили	вътрешни земни сили, външни земни сили	вътрешни и външни земни сили
Климат – фактори и елементи	42-43	въздушни маси, океански течения; температура на въздуха, атмосферно налягане, вятър, валежи	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи	въздушни маси, океански течения; температура, атмосферно налягане, вятър, валежи
Климатични пояси и области	46-47	-----	-----	-----
Световен океан	48-49	вълни, прилив, отливи	вълни, прилив, отливи	вълни, прилив, отливи
Води на сушата	50-51	речна система, устие, водосборен басейн, ледници, подземни води, пълноводие, маловодие	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие на река, маловодие на реките	речна система; устие; водосборен басейн; ледник; подземни води; пълноводие и маловодие на реките
Почви, растителен и животински свят	52-53	латеритни почви, пустинните почви, черноземните, кафявите горски почви	латеритни почви, черноземни почви	латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски почви

Природни зони на Земята	54-55	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини	полярните пустини	зона на влажните екваториалните гори; зона на тропичните пустини; зона на горите в умерения пояс; зона на полярните пустини
Население на Земята	62-63	миграция	миграция	миграция
Селища	64-65	-----	-----	-----
Политическа карта на света	66-67	политическа карта	политическа карта	политическа карта
Стопанство	68-69	пазарно стопанство, земеделието	пазарно стопанство	пазарно стопанство, земеделие
Географско положение, големина, брегове и опознаване на Африка	76-77	-----	-----	-----
Релеф и полезни изкопаеми	78-79	-----	-----	-----
Климат	80-81	-----	-----	субекваториален пояс; субтропичен пояс
Климатични пояси и области	82-83	субекваториален пояс, субтропичен пояс	-----	-----
Води	84-85	делта, естуар	делта, естуар	делта; естуар
Природни зони	86-87	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти, оазиси	червенокафяви почви, тера роса, савана, оазис	червенокафяви почви, тера роса; зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти; оазис
Население	90-91	местно население, преселеното население	местно население, колония	местно и преселено население, колония
Политическа карта на Африка	92-93			
Стопанство	94-95	-----	-----	-----
Страни в Африка	96-97	-----	-----	-----
Антарктида – леденият континент	104-105	проток Дрейк, Антарктически полуостров, айсберги, озонова дупка	айсберг, озонова дупка	проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, айсберг, озонова дупка
Нашата представа за Антарктида	106-107			

[2, 8, 9]

В темата „Световен океан” новите понятия не са открити в общовъведения стил за учебника, а са открити само в стил курсив – *вълни, приливи, отливи*.

Двете нови понятия - **субекваториален пояс, субтропичен пояс**, не се съдържат в урока „Климат”, а в урока „Климатични пояси и области”, като са открити в общовъведения стил.

В двете теми за Антарктида не е ясно открито в утвърдения авторски стил на учебника новото понятие – о. Ливингстън (табл. 7).

В основния текст има открити в общоприетия авторски стил на открояване за учебника (получер стил) други нови понятия, извън детерминирания в учебната програма: **абсолютна височина, относителна височина, равнина, низина, хълм, планина, плато, котловина, депресия, тревиста растителност, храстова растителност, средна гъстота, раса, природни фактори, обществени фактори, смесени раси, европейска раса, негроидна раса, глад, неграмотни** и много други. [8]

В учебника, част от новите понятия се съдържат и в главните точки (подзаглавие на урок) на основния текст. Например:

- ▶ стр. 10, втора главна точка – **Великите географски открития**, открито в получер стил и цикламен цвят;
- ▶ стр. 14, първа главна точка – **Хоризонт**, открито в получер стил и зелен цвят;
- ▶ стр. 22 – 23, главни точки: **2. Градусна мрежа, 3. Географска ширина – на север и на юг от Екватора, 4. Географска дължина – на изток и на запад от Гринуич**; новите понятия са ясно открити в получер стил и зелен цвят;
- ▶ стр. 50 – 51, главни точки: **2. Подземни води, 6. Ледници** – открити в получер стил и зелен цвят;
- ▶ стр. 62, главна точка 3. **Миграция на населението**; новото понятие е открито в получер стил и лилав цвят;
- ▶ стр. 66, главна точка 1. **Какво е политическа карта?**; новото понятие е открито в получер стил и лилав цвят. [8]

Малка част от новите понятия в урочните единици присъстват и в пояснителните текстове. Например:

- ✂ стр. 15, фиг. 5. – компас; не е открито;
- ✂ стр. 18, фиг. 1. Общогеографска карта на Северна Америка; новото понятие не е открито;
- ✂ стр. 22, фиг. 3. и фиг. 5. – географска ширина; фиг. 4. и фиг. 6. – географска дължина; не са ясно открити;
- ✂ стр. 32 – 33, фиг. 3. – Проток; фиг. 5. Провлак; новите понятия не са ясно открити;
- ✂ стр. 48, фиг. 2. Отлив, Прилив; фиг. 3. Отлив; новите понятия не са ясно открити;
- ✂ стр. 50 – 51, фиг. 1. Речна система – надписи на схемата: **устие, водосборен басейн**; две от новите понятия са открити с получер стил на форматиране;
- ✂ стр. 52, фиг. 2. Латеритна почва; новото понятие не е ясно открито;
- ✂ стр. 54 – 55, фиг. 1. **Влажни екваториални гори**, фиг. 2. **Влажни екваториални гори**, фиг. 3. **Тропични пустини**, фиг. 4. **Гори в умерения пояс**, фиг. 5. **Гори в умерения пояс**, фиг. 6. **Полярни пустини**; всички нови понятия в пояснителните текстове са ясно открити в получер стил и черен цвят;
- ✂ стр. 69, фиг. 5. Основни стопански дейности: Земеделие; новото понятие не е ясно открито;
- ✂ стр. 104, фиг. 2. – айсберг; новото понятие не е ясно открито;
- ✂ стр. 106, фиг. 2. Българската база на остров Ливингстън; новото понятие не е ясно открито. [8]

Част от новите понятия се съдържат в рубрики, в които не всички нови понятия са ясно открити. Например:

- стр. 15, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” - *компас*; открито е в стил курсив и получер;
- стр. 15, рубрика „Географска мозайка” – хоризонт; новото понятие не е открито;
- стр. 23, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” - *географска дължина, географска ширина*; открити в стил курсив и получер;
- стр. 33, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” – *Лавразия, проток, провлак*;
- стр. 43, рубрика „Географска мозайка” – валежи; новото понятие не е открито;
- стр. 63, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” – *миграция*; новото понятие е открито в стил курсив и получер;
- стр. 69, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” – *пазарно стопанство*; новото понятие е открито в курсив и получер стил;
- стр. 86, рубрика с мнемоничен въпросителен знак „Въпроси и задачи” – *тера роса*; новото понятие е открито в курсив и получер стил. [8]

Част от новите понятия се съдържат и във въвеждането към отделни урочни единици. Например:

- ✗ стр. 14, тема: Ориентиране в природата – компас; не е ясно открито;
- ✗ стр. 42, тема: Климат: фактори и елементи – *ветрове, валежи*; открити са в стил курсив и получер. [8]

В учебника при **Указател за работа с учебника** има отделено място за новите понятия в урок за нови знания, като е указано – „*Обозначение на ключови думи и нови понятия, обяснени в речника на с. 112 – 115*” (табл. 8). [8]

При сравнителното съпоставяне по критерия *ясно открояване на новите понятия* между учебната програма и вариантите на учебници по география и икономика в V клас се констатира, че учебникът с най – много не открити ясно нови понятия е вариант 4: общо 17 нови понятия (табл. 7). Всеки авторски колектив на учебниците е утвърдил и въвел общ дизайнерски стил и авторски почерк за ясно открояване на новите понятия, но не винаги е прилаган за всички понятия в съответния учебник.

Във вариантите на учебници 3 и 5 е спазен и приложен цялостно критерия за ясно открояване на новите понятия.

В пет от вариантите на учебници се наблюдава присъствие на речник в учебника, с изключение на учебник вариант 1. Речникът се явява важен инструмент, дидактическо средство и ресурс, в който за учениците е предложена организирана и систематизирана по азбучен ред възможност за допълнителна информация при детерминиране на новите понятия. Повече от половината нови понятия по учебна програма присъстват в речниците на учебниците – варианти 3, 4, 5 и 6.

Сравнително - оценъчно съпоставяне по критерий - ясно открояване на новите понятия между учебна програма и вариантите на учебници по география и икономика – V клас

Таблица 7

ВАРИАНТ НА УЧЕБНИК	НЕ СА ЯСНО ОТКРОЕНИ НОВИТЕ ПОНЯТИЯ В УРОЧНИТЕ ЕДИНИЦИ (БРОЙ/%)	РЕЧНИК (СТР.)	ОБЩ БРОЙ ПОНЯТИЯ В РЕЧНИКА	ОБЩ БРОЙ НОВИ ПОНЯТИЯ В РЕЧНИКА ПО УЧЕБНА ПРОГРАМА	
				В АБСОЛЮТНИ СТОЙНОСТИ (БРОЙ)	В ОТНОСИТЕЛНИ СТОЙНОСТИ (%)
ВАРИАНТ 1	3 бр./5 % Антарктически полуостров, айсберг, озонова дупка	-----	-----	-----	-----
ВАРИАНТ 2	7 бр./11 % земна ос, океански течения, подземни води; пълноводие и маловодие; местно и преселено население	132 – 136	117	6	9
ВАРИАНТ 3	-----	138 - 139	94	36	55
ВАРИАНТ 4	17 бр./26 % земна ос, равенство, слънцестоене, Лавразия, Гондвана, вътрешни и външни земни сили, пълноводие и маловодие на реките, червенокафяви почви, тера роса, оазис, местно население, проток Дрейк, Антарктически п-в, о. Ливингстън, озонова дупка	112 - 117	219	44	68
ВАРИАНТ 5	-----	142 - 147	184	62	95
ВАРИАНТ 6	1 бр./2 % о. Ливингстън	112 - 115	146	48	74

[2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

В шестте варианта на учебници присъства апарат за ориентиране в учебника, но в различен авторски стил, дизайн, визия, съдържание и с различно наименование – **апарат, пътеводител, указател, ориентация, основни символи и рубрики** (табл. 8). В четири от учебниците е ясно указано мястото и е поставен акцент на новите понятия при извънтекстовите компоненти, основно в уроците за нови знания – вариант 1, 3, 5 и 6. Учебниците вариант 2 и 4 имат апарат за ориентиране, но в него не присъства информация и не е указано мястото на новите понятия в уроците.

Присъствие на новите понятия в апарата за ориентиране в учебниците

Таблица 8

ВАРИАНТ НА УЧЕБНИК	АПАРАТ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ В УЧЕБНИКА (ИЗВЪНТЕКСТОВИ КОМПОНЕНТ)	УКАЗАНИЕ (НОВИ ПОНЯТИЯ)	СТРАНИЦА
ВАРИАНТ 1	Апарата за ориентиране при използването на учебника	„Най – важното по темата. Нови понятия ”	4
ВАРИАНТ 2	Основни символи и рубрики	-----	2

ВАРИАНТ 3	Пътеводител към учебника	„Ключови думи - най – важните понятия по темата”	6 - 7
ВАРИАНТ 4	Ориентация в учебника	-----	3
ВАРИАНТ 5	Пътеводител	„ Нови понятия , означени с цвет. Обяснени в речника (с. 142 - 147)”	4 - 5
ВАРИАНТ 6	Указател за работа с учебника	„Обозначение на ключови думи и нови понятия , обяснени в речника на с. 112 – 115”	6

[3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Всеки авторски колектив е приложил критерия в различна степен, но с максимално присъствие и изпълнение спрямо ДОС за учебниците, като е видно желанието на авторите да се дистанцират от шаблонизирането и унифицирането, като са проявили творчество и личен почерк, креативност и уникалност на изразяване по вектор на ясно открояване на новите понятия.

Формирането на понятията в обучението по география е важен и актуален въпрос в условията на образователна реформа в България. Присъствието на критерии в нормативните документи, които съдържат изисквания към учебниците по отношение на понятията е доказателство за теоретико – гносеологическата, психолого – педагогическата, методико – дидактическата и логическа важност и значимост на системата от понятия за усъвършенстването качеството на образованието. Този факт определя необходимостта от спазването на критерия за ясно открояване на новите понятия в учебниците по география и икономика.

Цялостният контент – анализ на учебниците по география и икономика за V клас по критерий – *ясно открояване на новите понятия*, разкрива различните стилове и подходи на авторските колективи, начините на прилагане на критерия по ДОС за учебниците и възможността за осмисляне, разбиране и усвояване на понятийното съдържание, формирането на обективни представи за географските обекти, процеси и явления, както и усвояването на умения за прилагането на географските понятия в система при конкретни познати и нови ситуации от страна на учениците.

References:

1. Draganova, T. SituatSIONEN ANALIZ NA UCHEBNITSITE PO GEOGRAFIYA I IKONOMIKA ZA V KLAS (PARVA CHAST). – In: Sb. Ot Nauchna konferentsiya „Balgariya, balgarite i Evropa – mit, istoriya i savremie”. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril I Metodiy”, 2018, tom 12, s. 292.
2. Popov, A., E. Konstantinova, K. Milkova, D. Angelova - Gancheva, Zh. Zdravkova. Geografiya i ikonomika 5 klas. S., IK „Anubis” OOD, 2017.
3. Rusev, M., V. Sulemenko, S. Polimenov, M. Delchev, Ts. Tsenova. Geografiya i ikonomika 5. klas. S., „Arhimed 2” EOOD, 2017.
4. Penin, R., V. Stoyanova, T. Traikov, D. Zhelev. Geografiya i ikonomika 5. klas. S., „Bulvest 2000” OOD, 2017.

5. Mandova - Rusinchovska, M., Ts. Zarkova, M. Varbanov. Geografiya i ikonomika 5. klas. S., SD „Pedagog 6”, 2017.
6. Tsankova, L., N. Dimov, E. Lazarova, G. Kotsev, G. Bardarov, N. Getova. Geografiya i ikonomika 5. klas. S., „Prosveta Plyus” EOOD, 2017.
7. Dermendzhieva, S., P. Stoyanov, P. Sabeva, N. Nikolova, Ts. Peikova. Geografiya i ikonomika 5. klas. S., „Prosveta-Sofiya” AD, 2017.
8. Uchebna programa po geografiya i ikonomika za V klas (obshtoobrazovatelna podgotovka), 2015.
9. Naredba № 10 ot 19.12.2017 g. Za poznavatelните knizhki, uchebnitsite i uchebnite pomagala.